

Havlík, Vlastimil – Kaniok, Petr (eds.):
Euroskepticismus a země střední a východní Evropy. Brno:
Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav,
2006, 119 stran, ISBN 80-210-4016-5.

Roman Pacvoň¹

V roce 2006 vydala skupina politologů brněnské Masarykovy univerzity pod vedením Vlastimila Havlíka a Petra Kanioka knihu Euroskepticismus a země střední a východní Evropy. Jak již název napovídá, autoři se pokusili zpracovat fenomén euroskepticismu a jeho projevy v zemích střední a východní Evropy, jmenovitě na Slovensku, v Polsku, České republice a Maďarsku. Vzhledem k tomu, že se jedná v českém prostředí o první pokus danou problematiku komplexně zpracovat, jde o čin velmi přínosný a záslužný.

Výhrady k evropské integraci a její zpochybňování jsou jevy starými jako samotný proces sjednocování Evropy. V úvodu knihy autoři píší: „*Po desetiletích, kdy EU a její představitelé téměř bezproblémově chrlili další a další novelizace primárního práva a EU byla považována za nezpochybnitelné politické dobro, projevíli občané dvou zakládajících zemí – Francie a Nizozemí – nad směřováním evropského integračního procesu pochybnost²*“ (s. 7). Ony pochybnosti tady byly však již mnohem dříve. Vždyť za největší kritičku sjednocené Evropy a za jednu ze zakladatelek euroskepticismu můžeme směle považovat Margaret Thatcherovou. Zamítavá referenda ve Francii a Nizozemí v roce 2005 jsou jen projevem sílící, již existující skepse, která roste společně s tím, jak se evropská integrace rozšiřuje a prohlubuje. Politologové se však euroskepticismem začali zabývat skutečně až koncem 90. let. S jeho prvním teoretickým uchopením přišli Paul Taggart a Aleks Szczerbiak, jejichž práce zůstala dodnes v podstatě nepřekonána. Ostatní autoři (a není jich mnoho) na Taggarta se Szczerbiakem více méně jen navázali. I v tomto ohledu skýtá problematika euroskepticismu, zejména pak jeho veřejná forma, velký prostor pro další výzkum a originální výstupy. Vždyť sami autoři publikace konstatují: „*Ačkoliv nemůžeme říci, že se výzkum euroskepticismu nachází v plenkách, k rozvinutosti výzkumu, např. systémů politických stran má stále daleko*“ (s. 26). Dále se správně dočteme, že neexistuje ani jednoznačná definice či vymezení euroskepticismu. Proč se tedy pak autoři knihy

---

¹ Autor je studentem doktorského studijního programu na Katedře politologie a evropských studií, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého, Křížkovského 12, 770 80 Olomouc; e-mail: roman.pac@seznam.cz.

nepokusili o svůj vlastní přístup? Proč se omezují jen na interpretaci (byť kritickou) již hotových konceptů? V tomhle ohledu může publikace Euroskepticismus a země střední a východní Evropy budít dojem nedostatečně ambiciózního počínu.

Kniha je přehledně a logicky rozdělena na sedm kapitol. Tři z nich jsou teoretické, zbylé čtyři se věnují jednotlivým případovým studiím. Po velmi krátkém úvodu následuje část věnovaná shrnutí teoretických přístupů k euroskepticismu a klasifikaci politických stran stavějících se do opozice proti evropské integraci. V závěru Petr Kaniok, autor této kapitoly, hledá typologii vhodnou pro následující případové studie. Volí zcela pochopitelně přístup Taggarta a Szczerbiaka, který je v porovnání s ostatními výstupy poměrně jasný, zřetelný a také spolehlivý. Druhá teoretická část knihy je zaměřena na specifika výzkumu euroskepticismu ve střední Evropě. Autoři Havlík s Kaniokem zde jednak objasňují povahu zdejších skeptických postojů, jejich zdroje a původ a jednak nastiňují problémy, které stojí v cestě výzkumu opozičních proudů proti evropské integraci v prostředí středoevropského regionu. Zejména tuto kapitolu považují za obzvláště přínosnou, jelikož může sloužit jako základ pro další zkoumání euroskepticismu ve stranických systémech zemí střední a východní Evropy.

Případové studie jsou vyvážené a mají podobnou strukturu a metodologii. První z nich je věnovaná Slovensku. Problematiku autorka Eva Lešková uchopila dobře. Do svého výstupu zařadila i kapitolu věnující se evropské integraci ve veřejném mínění občanů Slovenska, na kterou již pak navazuje část o stranickém euroskepticismu. Za slovenské euroskeptické strany považuje autorka HZDS, KDH, Smer a postkomunistickou KSS. K její práci bych měl snad jen drobnější výhradu týkající se rozčlenění do kapitol. Domnívám se, že kapitoly „Evropská integrace v programech politických stran“ a „Stranický systém a euroskepticismus“ lze spojit (v příspěvku jsou navíc oddělené kapitolou o veřejném mínění). Část „Referendum o vstupu SR do EU a volby do EP“ bych poté zcela vynechal, jelikož se mi jeví pro publikaci jako irelevantní. Na s. 35 se dočteme: „*Z menších stran patří mezi euroskeptické subjekty SNS či KSS, v minulosti i SDĽ a ZRS, přičemž SNS a KSS vykazují tendenci zastávat v budoucnosti i tvrdě euroskeptické postoje*“. Bohužel nikde není uvedeno, co vede autorku k tomuto závěru.

Případovou studii o Polsku zpracoval Tomáš Palovský výborně a nemám k ní sebemenších výhrad. V úvodních poznámkách uvádí čtenáře do problematiky, zdůvodňuje vznik textu, klade si cíle a zdůvodňuje použitou metodologii. Po zmínce o vztahu polské veřejnosti k evropské integraci přechází autor již přímo k výkladu o euroskeptických politických stranách. Za ty považuje Ligu polských rodin, Sebeobranu Polské republiky a Právo a spravedlnost. Každé z nich věnuje Palovský dostatečný prostor, na kterém analyzuje především jejich programatiku a

rétoriku s pochopitelným důrazem na euroskeptické prvky. V uceleném závěru se pak autor pokouší nalézt zdroje anti-evropských postojů v Polsku a zařadit popsané politické formace do Taggartovy a Szczerbiakovy typologie.

Největší prostor v publikaci zaujímá příspěvek věnovaný České republice, kterého se ujal Vlastimil Havlík. Bohužel se jedná o text mírně nevyvážený. Podkapitulu „Česká republika a EU“ považuji za nadbytečnou, zatímco část „Veřejné mínění a evropská integrace“ by si zasloužila větší prostor. Autor v ní pouze konstatuje, analýzy se nedopouští. Za euroskeptické autor označuje ODS, KSČM, SPR-RSČ a Nezávislé (Nezávislé demokraty). Kapitoly věnované rozboru postojů těchto stran k evropské integraci jsou velmi dobře uchopené a výtečně zpracované. Čtenář získá přehled o tom, jak se vyvíjel názor daných formací na EU, jakou pozici zaujímal evropská otázka v jejich volebních programech, jakou roli zaujala daná strana v referendu o přistoupení a ve volbách do EP a v neposlední řadě, jak se staví ke Smlouvě o ústavě pro Evropu. Velmi zajímavá je v tomto směru pozornost věnovaná dvěma neparlamentním euroskeptickým subjektům, tedy Republikánům a Nezávislým. Vyčerpávající příspěvek autor uzavírá pokusem o klasifikaci současných postojů analyzovaných politických stran na základě přístupu Taggarta a Szczerbiaka a jejím patřičným zdůvodněním.

Na velmi dobré úrovni je zpracovaná rovněž poslední případová studie Daniela Stankova věnovaná Maďarsku. V ní se autor nejprve zabývá zdroji maďarského euroskepticismu, který má, zdá se, společného jmenovatele, a tím je maďarský nacionalismus. Mezi strany stavějící se skepticky k evropské integraci řadí Stankov Fidesz, Stranu maďarské spravedlnosti a života a Nezávislou rolnickou stranu. Program a postoje každé z nich podrobuje analýze a na závěr konstatuje, že v těchto případech se jedná o měkký euroskepticismus. Pouze na s. 95 se dopouští zarážejícího konstatování, když píše: „*Protože se po volbách v roce 2002 do maďarského parlamentu nedostal žádný z euroskeptických subjektů, je možné, že roli kritika maďarského působení v EU se po letošních parlamentních volbách stane některá z opozičních stran.*“ Na s. 90 však autor klasifikuje Fidesz jako „*subjekt s tendencemi k měkkému euroskepticismu*“ a ten se po volbách 2002 do maďarského parlamentu rozhodně dostal. Vždy tedy byl a nadále zřejmě i zůstane parlamentním subjektem kriticky se stavějícím k některým aspektům evropské integrace.

Knih je uzavřena shrnutím všech předkládaných případových studií. Jeho cílem je definovat středoevropský euroskepticismus, upozornit na existující podobnosti mezi euroskeptickými subjekty středoevropských systémů, zhodnotit motivy euroskepse v tomto regionu a vypořádat se s dělením euroskepticismu na měkký a tvrdý a jeho platností v prostředí České republiky, Slovenska, Maďarska a Polska. Autoři upozorňují velmi správně, že během

svého bádání narazili na nesrovnalosti mezi výstupy svými a těmi, které učinili Taggart se Szczerbiakem, jejichž studie je již relativně zastaralá a je poznamenána nedostatečnou znalostí středoevropského regionu. Taggart se Szczerbiakem se ostatně nedopouštějí omylů pouze v případě výše uvedených čtyř zemí, ale také u ostatních postkomunistických členských zemí EU, např. Litvy, Lotyšska a Estonska. V souvislosti s fenoménem Euroskepticismu by vůbec bylo zajímavé vypracovat obsáhlejší studii zahrnující všech deset, respektive dvanáct, nových členských států Evropské unie. Rovněž by jistě bylo přínosné vydat práci zabývající se tzv. veřejným euroskepticismem, který ostatně není zatím zpracován ani teoreticky.

Publikace je psaná na velmi dobré jazykové a stylistické úrovni. Rovněž po této stránce jí není co vytknout. Doplněna je rovněž o užitečné a přehledné tabulky, grafy a schémata. Upozornit je třeba jen na nešvar typický pro většinu publikací vzešlých z „brněnské politologie“ a tím je používání cizích výrazů, kterým nerozumí nejen laik, ale mnohdy i odborně fundovaný čtenář. Domnívám se, že výrazy jako konjunkturalismus (s. 7), apologetika (s. 7), observance (s. 13), variovat (s. 57), trajektorie (např. s. 20) a matérie (s. 99) lze nahradit slovy srozumitelnými tak, aby čtenář nemusel častěji než knihou listovat slovníkem cizích slov.

I přes nemnohé výše uvedené výhrady lze knihu Euroskepticismus a země střední a východní Evropy vřele doporučit všem zájemcům o problematiku evropské integrace, evropeizace středoevropských stranických systémů a s ní úzce spjatý euroskepticismus. Bylo-li navíc hlavním cílem autorů sborníku „představit různé podoby opozice vůči EU ve vybraných zemích střední Evropy“, lze označit jejich úsilí za úspěšné.